

Vaatiiko solidaarisuus auttamaan? Solidaarisuus suomalaisten auttamisteoissa ja -asenteissa

Arto Laitinen: filosofian dosentti (JY), yliopistotutkija, Helsingin yliopiston tutkijakollegium

Anne Birgitta Pessi: hyvinvointisosiologian dosentti (UEF), kirkkososiologian dosentti (HY), akatemiaturkija, Helsingin yliopiston tutkijakollegium
arto.laitinen@helsinki.fi; anne.b.pesti@helsinki.fi

Janus vol. 18 (4) 2010, 355–373

 Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastelemme solidaarisuuden toteutumista suomalaisten auttamisteoissa ja -asenteissa. Erittelemme ensin solidaarisuuden käsitettä, ja kysymme vaatiiko solidaarisuus auttamaan. Tarkastelemme auttamiskäyttäytymistä käsitteellisesti yhtäältä solidaarisuuden osana ja toisaalta solidaarisuuden vaatimukset ylittävänä seikkana. Tämän jälkeen arvioimme empiirisen aineiston (postikysely, edustava otos suomalaisista, N=1051) valossa erityisesti suomalaisten auttamisen, läheisyydenkokemusten ja auttamismotiivien liittymistä näin määriteltyn solidaarisuuteen. Tuloksemme osoittavat, että suomalaiset ovat aktiivisia auttajia, mutta myös, että suomalainen solidaarisuus vaihtelee muiden muassa ryhmien suhteen ja eri-ikäisten vastaajien välillä. Artikkelin päättävässä osiossa kudomme artikkelin teoreettiset ja empiiriset tulokset yhteen.

Ryhmäsolidaarisuus ja kolmenlaiset ryhmät

Tässä artikkelissa tarkastelemme solidaarisuuden toteutumista suomalaisten auttamisteoissa ja -asenteissa. Monenlaiset asiat makrotason yhteiskunnista, politiikkaohjelmista ja instituutioista yksilöiden toimintaan ja toiminnan motivaatioihin mikrotasolla voivat olla enemmän tai vähemmän solidaarisia. Keskitymme erityisesti siihen, miten solidaarisuus ilmenee yksilöiden toiminnassa, erityisesti auttamistoiminnassa ja sen motivaatioissa.¹

Laajassa merkityksessä kaiken altruistisen ja ylipäättään prososiaalisen toiminnan, mukaan lukien toisten auttaminen, voi katsoa olevan solidaarista (Fetchenhauer et al. 2006). Yksityiskohtaisemmalla tasolla solidaarisuus "meidän"

näkökulmaamme korostavana käsitteenä voidaan käsitteellisesti erottaa sen lähikäsitteistä kuten altruismista, joka korostaa pikemminkin "sinun" näkökulmaasi. Tästä seuraa, että on olemassa myös auttamisen ja prososiaalisen toiminnan muotoja, joissa ei ole kyse solidaarisuudesta, vaan jotka ylittävät – tai allittavat – solidaarisuuden vaatimukset ja odotukset. Tällöin toiminta on solidaarisen ryhmän näkökulmasta henkilön yksityisasiä.

Tarkastelemme tässä artikkelissa erityisesti ryhmän jäseniin kohdistuvaa solidaarisuutta, joka eroaa käsitteellisesti sekä ryhmän ulkopuolisiin kohdistuvasta solidaarisuudesta että ryhmäjäsenyyksistä riippumattomasta solidaarisuudesta. Erotamme erilaisten ryhmien sisäisen solidaarisuuden, pienyhteisöistä yhteiskuntiin tai mah-

dollisesti koko ihmiskuntaan, solidaarisen tuen tietyille ryhmälle *ryhmän ulkopuolelta*, esimerkiksi suomalaisten solidaarisuuskeräysten tuki nicaragualaisille, sekä humanitaarisen, *keneen tahansa ihmiseen* kohdistuvan moraalisen solidaarisuuden tai altruismin, jonka perustelut ovat ryhmäjäsenyyksistä riippumattomia. Keskitymme ensimmäiseen, mutta tarkastelumme sivuaa myös kahta muuta solidaarisuuden alalajia. Kaikista niistä voidaan sanoa, että osa auttamisesta on nimenomaan solidaarista, osa ei.

Auttamista koskevien empiiristen tutkimustulosten ja solidaarisuuden yhteyttä tarkasteltaessa vaikuttaa oleelliselta erottaa edelleen käsitteellisesti kolmenlaisia ryhmiä, joiden ryhmäsolidaarisuuden normatiivinen perusta selittyy hieman eri tavoin, vaikka ajatuksemme on, että sama solidaarisuuden käsite tavoittaa kaikkien näiden ryhmien ryhmäsolidaarisuuden. Näitä ryhmiä ovat yhteisille päämäärille rakentuvat, yhteistoimintaa ja jaettua vastuuta toteuttavat *toiminnalliset* ryhmät, ennen kaikkea yhteenkuuluvuuden *tunteelle* rakentuvat ryhmät, sekä jonkin tunteista ja päämääristä riippumatta olemassa olevan, normatiivisesti relevantin *erityissuhteen* (esimerkiksi sukusiteiden) yhteen sitomat ryhmät. Viimeksi mainittuihinkin voi liittyä jaettuja päämääriä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Harrastus- tai työporukka, samaa murretta puhuvien ryhmä tai sukulaisten joukko ovat näissä suhteissa erilaisia ryhmittymiä.

Ryhvät voivat siis rakentua ensiksikin ryhmän omaksumille *jaetuille päämäärille*, kuten harrastusporukassa tai laajemmin saman valtion kansalaisilla ymmärrettynä lakien säätämisen ja poliittisen tahdonmuodostuksen viimekätisinä subjekteina. Tällöin vapaaehtoiset sitoumukset selittävät kyseessä olevaa normatiivisuutta. Yhteisiä päämääriä ja normeja asettavat ryhmät ovat toiminnallisia ja niiden solidaarisuuden vaatimus on toiminnallinen. Nämä ryhmät tyypillisesti korostavat työnjakoa sekä yhteisvastuuta. Toiseksi kyse voi olla *yhteenkuuluvuuden tunteel-*

le rakentuvasta yhteisyydestä, joka antaa kyseisen ryhmän jäsenille toistensa näkökulmasta erityistä merkitystä. Tällöin heidän hyvinvointinsa, yhteenkuulumisen tarpeen tyydyttymisensä tai oikeudenmukainen kohtelunsa saa erityistä painoa. Tämä solidaarisuuden vaatimusten syntyperä on tunteellinen. Kolmanneksi kyse voi olla muulla tavoin normatiivisesti relevantista yhteisyydestä tai sosiaalisesti määrittyneestä kuulumisesta yhteen, *erityissuhteesta*, josta syntyy veloitteita, kuten perhesuhteissa.²

Käsitteellisesti tarkasteltuna nämä tapaukset ovat hyvin erilaisia. Ensimmäisessä tapausluokassa toiminnallinen solidaarisuus rakentuu yhteisille päämäärille, jotka ryhmä itse on historiansa aikana omaksunut. Kukin ryhmä on vapaa omaksumaan tiukempia tai löyempiä vaatimuksia. Toisessa kyse on tunteellisesta resonanssista toisten kanssa, kenties erityisherkkyydestä joidenkin tunteille, tarpeille ja vaatimuksille. Kolmannessa kyse on puolestaan sosiaalisesta erityissuhteesta, esimerkiksi vanhemmuudesta tai sukulaisuudesta, joka on riippumaton omaksutuista päämääristä ja yhteenkuuluvuudentunteesta, mutta joka on tai jonka yleisesti ajatellaan olevan velvoittava eikä yksinomaan asianosaisten itse päätettävissä. Perheenjäsenillä ajatellaan olevan vastuuta toisistaan ja vanhemmilla lapsistaan haluavat he sitä tai eivät.

Voidaan siten erottaa toiminnallinen, tunteellinen ja riippumattomille erityissuhteille perustuva ryhmänmuodostus. Onnistuneissa tapauksissa ryhmäsolidaarisuuden eri elementit ruokkivat toinen toisiaan. Erityissuhteet (kuten sukulaisuus) voivat synnyttää yhteistoimintaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, yhteistoiminta voi vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä synnyttää tai vahvistaa erityissuhdetta, ja koettu emotionaalinen yhteenkuuluvuus puolestaan edelleen synnyttää yhteistoimintaa. Kyse on positiivisista sykleistä.

Solidaarisuus ja auttaminen

Solidaarisuudesta kirjoittaneet tutkijat ovat melko yksimielisiä, että auttaminen on eräs solidaarisuuden keskeisistä piirteistä. Larry May (1996) on esittänyt solidaarisuuden koostuvan viidestä elementistä, joista yksi on juuri valmius moraalisen tuen osoittamiseen; se voi ilmetä esimerkiksi konkreettisina auttamisen tekoina.³ Andreas Wildtin (1999) mukaan solidaarinen toiminta on nimenomaan auttamista tilanteissa, joissa se vastavaroisesti koetaan tarpeelliseksi ja asialliseksi.⁴ Lähdemme liikkeelle Siegwart Lindenbergin (1998) näkemyksestä, jossa auttaminen on eräs solidaarisuuteen kuuluva vaatimus, joskin riippuvainen ryhmän päämääristä.

Lindenbergin (1998) mukaan solidaarisuus ilmenee tilanteissa, joissa voisi olla houkutus toimia epäsolidaarisesti. Hänen mukaansa solidaarisuus ei oikeastaan olekaan muuta kuin toistuvaa toimimista näissä tilanteissa toiset huomioon ottavalla tavalla, vaikka lyhytkatseinen nautinnon tavoittelu tai kenties myös oma pitkän tähtäimen etu kehottaisivat toimimaan toisin. Hän käyttää kehikossaan termejä Ego ja Alter viittaamaan kahteen yksilöön, ja tilanteita tarkastellaan Egon näkökulmasta. Lindenberg (1998, ks. myös Fetchenhauer, Flache, Bruunk & Lindenberg 2006, 9) erottaa viisi tilannetyyppiä ja niihin liittyvät solidaariset käyttäytymismallit. *Yhteistoiminta* viittaa yhteisen hyvän tuottamistilanteisiin. Ego ja Alter molemmat kuuluvat ryhmään, jossa tuotetaan yhteistä hyvää. Ego toimii solidaarisesti, mikäli hän osallistuu yhteisen hyvän tuottamiseen, vaikka se olisi työlästä ja vaikka voisi vapaamatkustaa ilman kiinnijäämisen tai sanktioiden pelkoa. *Reiluus* viittaa *jakotilanteisiin*. Jos yhteinen hyvä koostuu jaettavista hyödyistä ja haitoista ja Ego kykenee käytännössä jakamaan ne, hän toimii solidaarisesti, mikäli ei pyri maksimoimaan hyötyjään ja minimoimaan haittojaan, vaan jakamaan kaikille oikeudenmukaisen osuuden molempia. Oikeudenmukainen osuus vaihtelee tilanteittain ja on pääosin riip-

puvainen ryhmän hyväksymistä normeista. *Altruistinen käytös* viittaa puolestaan tarpeisiin ja *auttamistilanteisiin*. Ego toimii solidaarisesti, mikäli hän auttaa Alteria hädän hetkellä. Se, mitä pidetään aitoina tarpeina, ja kuinka paljon apua minimissään kuuluu solidaariseen käyttäytymiseen, vaihtelee. *Luotettavuus* viittaa *houkutustilanteisiin*, joissa implisiittisten tai eksplisiittisten lupauksen tai sopimusten rikkomisen olisi houkuttelevaa. Ego toimii solidaarisesti, mikäli hän välttää toisten vahingoittamista, vaikka se merkitsisi kustannuksia itselle. *Huomaavaisuus* viittaa *rikkomustilanteisiin*, joissa asiat menevät pieleen ja lupauksia tai sopimuksia ei voida täyttää. Niissä Ego toimii solidaarisesti, mikäli hän varoittaa tästä etukäteen sekä pyrkii sovittamaan ja kompensoimaan rikkeitään.

Solidaarisuus ilmenee selvimmin tilanteen vaatiessa tekoja, jotka puhtaasti oman edun tavoittelun näkökulmasta näyttäisivät uhrauksilta tai kustannuksilta. Eri ryhmissä eri päämäärät on kollektiivisesti hyväksytty yhteiseksi päämääräksi, yhteisen "eetoksen" osaksi, ja sisällytetty yhteisvastuun alaan. Yleensä näin on mielekästä tehdä tapauksissa, joissa järjestely lupaa edistää kaikkien hyvinvointia. Ryhmän päämäärien onnistumista koskee "kollektiivisuusehto": jos päämäärässä onnistutaan, se toteutuu kaikkien osalta (ks. Tuomela 2007). Ryhmät voivat kuitenkin täsmentää mikä on kenenkin tehtävä, ja usein työnjaosta on hyötyä. Hyödykkeiden jakoa puolestaan säätelevät yleiset oikeudenmukaisuusperiaatteet, joita eri ryhmät voivat täsmentää haluamallaan tavalla. Jotkut jakotavat sen sijaan ovat selkeästi epäoikeudenmukaisia ja epäsolidaarisia, vaikka ryhmä hyväksyisikin ne.

Ryhmäsolidaarisuus edellyttää myös ryhmän jäsenten *auttamista* hädässä. Laajan solidaarisuuskäsityksen mukaan kaikki auttaminen prososiaalisena toimintana on solidaarista, mutta täsmällisempi käsitys saadaan, kun jaetaan auttaminen solidaarisuuden näkökulmasta kolmeen kategoriaan. Minimissään solidaarisuus vaatii

sellaista auttamista ja tukemista, joka pyrkii turvaamaan toisen tai toisten yhteistoimintakyvyn. Minkä tahansa päämääriä jakavien ryhmien solidaarisuus vaatii tukemaan ja auttamaan ryhmän jäseniä tavoilla, jotka ovat jaettujen päämäärien kannalta oleellisia. Ellei edes minimaaliseen tukeen ja apuun olla sitouduttu, on epäselvää, onko kyse lainkaan sitoutumisesta yhteistoimintaan. Minimissään toisten auttamiselle tai "työvoiman uusintamiselle" löytyy funktionaalinen perustelu: asetetut päämäärät eivät voine toteutua, ellei missään vastoinkäymisissä ryhmän toisilta jäseniltä saa minkäänlaista tukea.

Myös minimiä pidemmälle menevä apu, joka ryhmän eetoksessa on nimetty yhteisvastuun piiriin, on solidaarista toimintaa. Näin on tapauksissa, joissa kyseiset auttamispäämäärät kuuluvat osaltaan niihin päämääriin, joita yhdessä on sitouduttu edistämään, ja joita ei ole koodattu yksityisasioksi. Kuinka laaja tämä toinen luokka on, riippuu täysin ryhmän jaetuista päämääristä: toisissa ryhmässä auttamista edellytetään enemmän, toisissa vähemmän. Näihin auttamispäämääriin voi kuulua ryhmän sisäistä auttamista, erityisten toisten ryhmien auttamista sekä universaalia kenen tahansa auttamista. Eri ryhmässä erilaiset asiat voivat sisältyä solidaarisuuden vaatimuksiin riippuen siitä, mitä kyseisen ryhmän eetos pitää yksityisasiana ja mitä puolestaan yhteisvastuuseen kuuluvana. Solidaarisuuden piiriin kuuluu siten auttaminen yhteiseksi päämääräksi hyväksytyillä tavoilla (esim. Lindenberg 1998, May 1996, Wildt 1999). Kaikkien ryhmien päämääriin ei kuulu tällaisia eksplisiittisiä "auttamispäämääriä".

Toisten auttaminen voi myös ylittää ryhmäsolidaarisuuden vaatimukset, eli ryhmän jäsenet voivat auttaa toisiaan yksityishenkilöinä erityisillä tavoilla, jotka eivät pyri takaamaan yhteistoimintaa tai ole ryhmän eetoksessa kaikille ryhmän jäsenille kohdistuvia velvoitteita. Ryhmän tai yhteiskunnan eetoksessa omantunnon asiaksi tai yksityisasiaksi koodattu keskinäinen auttaminen

ei välttämättä ole ryhmäsolidaarisuuden vaatimaa auttamista. Nämä muut auttamisen vaatimukset, mukaan lukien ryhmän ulkopuolisen ja humanitaarisen solidaarisuuden vaatimukset, ovat ryhmän näkökulmasta *yksityisasiota* eivätkä kuulu ryhmäsolidaarisuuteen. Ihmiset kuuluvat lukuisiin ryhmiin, ja kunkin ryhmän näkökulmasta jäsenen solidaarisuus muissa ryhmässä näyttättyy yksityisasiana.

Ryhmäsolidaarisuuden näkökulmasta osa auttamisesta kuuluu täten elimellisesti solidaarisuuteen, osa ei.⁵ Ensimmäinen päätelmämme solidaarisuuden ja auttamisen suhteesta on se, että solidaarisuus vaatii auttamaan, mutta kaikki apu ei ole solidaarisuuden vaatimaa.

Millaisista motiiveista auttaminen on solidaarista?

Sen lisäksi, että erotetaan solidaarisuuteen kuuluva auttaminen yksityisestä auttamiskäyttäytymisestä, voidaan kysyä edelleen, onko vain joidenkin motiivien perusteella tapahtuva auttaminen solidaarista.

Ensiksi voidaan ajatella, että solidaarisuudesta toimiminen eroaa välittömän nautinnon tavoittelusta sekä epävapaaista uhkauksiin, sanktioihin ja/tai pakottamiseen perustuvasta toiminnasta, eli se on normatiivisesti motivoitunutta. Toiseksi, solidaarisuus me-keskeisenä ajatteluna on eri asia kuin minä-keskeinen rationaalinen egoismi ja oman pitkän tähtäimen edun maksimointi tai sinä-keskeinen altruismi ja toisten hyvinvoinnin korostaminen, mutta se sisältää päällekkäisiä elementtejä molempien kanssa (vrt. Taylor 2007, Smith & Laitinen 2009, Tuomela 2007, Scanlon 1998). Kolmanneksi voidaan todeta, että solidaarisuudelle tyypillinen motivaatio saattaa myös erota puhtaasti moralistisesta motivaatiosta tai velvollisuudentunnosta niin kutsutusta "moraalifetisistä" eli velvollisuudesta velvollisuuden vuoksi. Tässä tarkastelussa ehdotamme

kuitenkin, että solidaarinen motivaatio sisältää ongelmattomasti velvollisuudentuntoisuuden positiivisten motivaatioiden rinnalla ja on erityisen keskeistä tapauksissa, joissa positiivisemmat seikat, esimerkiksi yhteistoiminnan ilot, eivät riitä motivoimaan. Moraalifetissisyytöstä ei pidä ottaa liian vakavasti, vaan oleellisinta solidaarisen motivaation kannalta on normatiivinen ohjautuvuus ja me-keskeisyys.

Oletamme tässä sen sangen yleisesti hyväksytyin seikan, että puhtaasta pakosta toimiminen, yksinomainen oman edun tavoittelu tai hetken mielijohteesta toimiminen eivät ole aidon solidaarisuuden kannalta oikeanlaisia motiiveja. Jos teko vain sattuu olemaan solidaarisuuden vaatimusten mukainen, mutta todellinen syy sen tekemiseen on oma etu, pakko tai hetken mielijohteesta toimiminen, kyse ei ole aidosti solidaarisesta teosta (vrt. Hechter 1987, Lindenberg 1998). Käsitteellisesti tarkasteltuna oleellista tällöin on kontrafaktuaalinen kysymys: olisiko tekoa tehty, vaikka se ei olisikaan ollut solidaarisuuden mukainen?

Asiaa monimutkaistaa se, että aito solidaarisuus saattaa olla oman pitkän tähtäimen edun mukaista eli solidaarisen ryhmän yhteistoiminta perustuu ainakin joskus nimenomaan sille, että se oletettavasti edistää kaikkien hyvää. Tällaisessa tapauksessa kaikki solidaarinen toiminta voi olla oman edun mukaista ei-satunnaisesti. Teko, joka muutoin vaikuttaisi olevan oman edun vastaista, onkin sen mukaista, koska pitkällä tähtäimellä solidaarinen toiminta kannattaa. Rationaalinen egoisti ei tekisi tekoa, ellei se olisi ollut solidaarisuuden mukainen, koska silloin se ei olisi ollut oman edunkaan mukainen. Silti voidaan jatkaa kysyen viimekätisiä motiiveja. Jos oma etu ja solidaarisuus eivät olisi systemaattisesti yhteydessä, kumpaa tavoiteltaisiin? Jos henkilö vastaa, että omaa etua, voidaan sanoa, että hän on vain välineellisesti solidaarinen eikä siis toimi aidosta solidaarisuudesta. Saattaa kuitenkin olla, että kaikissa tapauksissa henkilön motivaatorakenne

ei ole kyllin jäsentynyt. Usein näin onkin, ihmiset toimivat aina lukuisista sekalaisista motiiveista. Esimerkiksi puhdasta altruismia tai puhdasta egoismia ei arjen teoissa juuri ole olemassa.

Vastaava ongelma liittyy sanktiomekanismeihin ja pakkoon. Alistamiseen ja uhkailuun perustuva toiminta ei synny puhtaasta solidaarisuudesta, mutta toisaalta solidaarisen motivaation säilyminen voi vaatia uskottavia sanktiomekanismeja. Esimerkiksi lippunsa maksaneet raitiovaunumatkustajat saattavat toivoa sopivassa määrin lipuntarkastuksia, jotta yleinen houkutus vapaamatkustamiseen pysyy aisoissa. Hyvinvointivaltioon tyytyväiset – tai ainakin siihen uskovat – kansalaiset tyypillisesti haluavat lukuisten yhteisten asioiden hoituvan verotuksen, sosiaaliturvan ja sosiaalisten oikeuksien turvin, ei vapaaehtoisten avustusten kautta. Enemmistö suomalaisista kookekin näin.

Solidaarisuus puhtaimmillaan edellyttää normatiivista *meidän* näkökulmaamme korostavaa suhtautumista. Kukaan ei voi olla yksin ja vain itselleen solidaarinen, vaan kyse on aina yhteydestä muihin. Solidaarisuus me-keskeisenä ajatteluna voidaan erottaa paitsi minäkeskeisestä egoismista myös sinä-keskeisyydestä, kuten altruismista, sympatiasta, välittämisestä tai kristillisestä lähimmäisenrakkaudesta. Ranskalaisfilosofi Emmanuel Levinasin (1996) eettinen teoria on puhdas esimerkki toisen ensisijaisuutta korostavasta lähestymistavasta – kyse ei ole pohjimmiltaan tasavertaisuudesta toisen kanssa vaan äärettömästä vastuusta toista kohtaan.

Altruismi voidaan laajasti ottaen määritellä käyttäytymiseksi, jossa huomioidaan toinen ihminen. Altruismin ymmärryksestä vallitsee kuitenkin hämmästyttävää erimielisyyttä (ks. esim. Monroe 1996; Sober 2002; Wyszogrod 2002). Kaikki altruismi ei ole yhtä vaativaa, yhtä tarkoitettua, yhtä kohdennettua, ja voidaankin ajatella, kuten edellä totesimme, että suurin osa reaali maailman ilmiöistä sijoittuu täydellisen

itsekkyyden ja täydellisen altruismin ääripäiden väliseen jatkumoon (Pessi & Saari 2008). Tuoreessa teoksessaan esimerkiksi Flescher ja Worthen ovat kehittäneet sangen väljän altruismin määritelmän, joka pohjaa laajaan joukkoon eri alojen tutkimuksia: "Altruismi on toimintaa toisen tai toisten ihmisten puolesta, jossa toiminnassa toisten hyvinvointi on perimmäinen tavoite. Altruismi aiheuttaa yleensä, muttei aina, kustannuksia tekijälleen ja hyötyä vastaanottajalleen" (Flescher & Worthen 2007, 238). Näin määritelty altruismi voi joissain olosuhteissa olla valistuneen oman edun mukaista, kun hyötyjä syntyy kustannuksia enemmän toisten vastavasti toimiessa altruistisesti. Mutta on selvää, että oma etu ja altruismi voivat olla myös ristiriidassa. Kaikenlainen toisten hyvinvoinnin edistäminen ei ole oman edun mukaista. On myös selvää, että altruistinen käyttäytyminen voi ylittää solidaarisen "me-ajattelun" rajat. Toisaalta jos aitoon ryhmäsolidaarisuuteen sisältyvä positiivinen suhtautuminen toisten hyvinvointiin ei ole välineellistä, ryhmän jäseniä koskeva suhtautuminen on sillä perusteella sekä altruistista että solidaarista. Tyypillinen solidaarinen toiminta (erityisesti, kun mukana on vertaistuellinen elementti) on sekä toisten että oman hyvinvoinnin mukaista, esimerkkinä voisi olla suomalainen iloinen veronmaksaja.

Solidaarisuudessa oma ja toisen etu limittyvät erottamattomasti. Vastaavanlainen päällekkäisyys voidaan havaita velvollisuudentunnon tai laajemminkin moraalisen motivaation ja solidaarisuuden kesken. Filosofinen keskustelu ystävyyden vaatimusten ja moraalisuuden suhteesta soveltuu myös solidaarisuuden ja moraalin suhteeseen. Kuten Stocker (1976) on tuonut esiin, olisi outoa ajatella, että ihminen vierailisi ystävän luona sairaalassa nimenomaan velvollisuudentunnosta, koska se on oikein tai koska moraalilaki vaatii sitä. Sen sijaan hän vieraillee sairaalassa "ystävän vuoksi", "sinun takiasi", "koska hän on ystävänäni", "koska on kauhistunut ystävänsä tapaturmasta" tai "koska haluaa nähdä ystävänsä ja

osoittaa tälle huolenpitoaan". Viittaaminen moraalilakiin antaa kylmän vaikutelman – ikään kuin toisen henkilön onnettomuus olisi vain tilaisuus toimia oikein, ja ystävä olisi ainoastaan väline moraaliseen toimintaan. Paradoksaalisesti henkilön kärsimys yhdistettynä siihen, että kyseiseen henkilöön on erityinen ystävyysuhde, tekevät sairaalavierailusta velvollisuuden ja moraalisesti oikean teon. Silti aidolla ystävällä toiminnan motiivi ja perustelu ei ole muotoa "koska se on oikein". Motiivin on oltava emotionaalisempi tai erityissuhteeseen vetoava. Universaalinen moraalisen motivaation ei tulisi olla *ainoa* motiivi, koska muuten se alkaa vaikuttaa "moraaliselta fetissiltä". Ystävyys koostuu sekä toisen seurasta iloitsemisesta että erityisesti lojaalisuuteen liittyvien asioiden pitämisestä hyvinä toiminnan perusteina tai velvollisuutena (Scanlon 1998). Aito ystävä kokee, että hänellä on velvollisuus auttaa ystävää hädässä, mutta tämä velvollisuudentunto ei ole moraalinen fetissi vaan ystävyyden oleellinen ulottuvuus. Vastaavasti voi ajatella, että solidaarisuussuhteessa olemisen oleellinen ulottuvuus on sekä tiettyjen velvollisuuksien ja vastuiden omaksuminen että kyseisen suhteen kokeminen tärkeäksi, omaa identiteettiä rakentavaksi. Jos jälkimmäinen ulottuvuus on läsnä, toiminta velvollisuudentunnosta on toimimista solidaarisuudesta.

Velvollisuudentunnosta tehdyt teot voidaan siis myös lukea solidaarisuudesta tehdyiksi teoiksi. Solidaarisuushan ilmenee normatiivisina vaatimuksina. Olisi outoa, jos aito solidaarisuus vaatisi tyystin sivuuttamaan nämä velvollisuudet siitkin huolimatta, että aito solidaarisuus saattaa edellyttää sellaisen kehikon ensisijaisuutta, jossa *taakat ja kustannukset* eivät kokemuksellisesti korostu samaan tapaan kuin oman edun tai välittömän mielihyvän kehikossa.

Yhteenvetona voi sanoa, että solidaarinen motiivi on ennen kaikkea *meidän* vuoksemme toimimista. Meidän välisellämme suhteella on merkitystä minun motivaatiolleni, altruismi on

sinun vuoksesi toimimista ja omista intresseistä käsin toimiminen on *minun* vuoksesi toimimista. Nämä voivat olla osin päällekkäisiä. Jos henkilö ei välitä velvollisuuksista, moraalista tai siitä mikä on oikein, niin hänen huolensa ja välittämisenä meistä, sinusta tai minusta on siltä osin puutteellista. Toisaalta, jos henkilön ensisijainen motiivi on velvollisuudentunto, moraalitai sen tekeminen, mikä on oikein, hän saattaa kärsiä "moraalisesta fetisististä" ja kohdella toisia henkilöitä vain keinoina toimia oikein. Vastaavasti jos henkilön ensisijainen motiivi on ylläpitää omaa integriteettiään ja niin sanotusti olla liikaamatta käsiään, hän voi kärsiä korkeamoraalisesta itsekkyydestä.

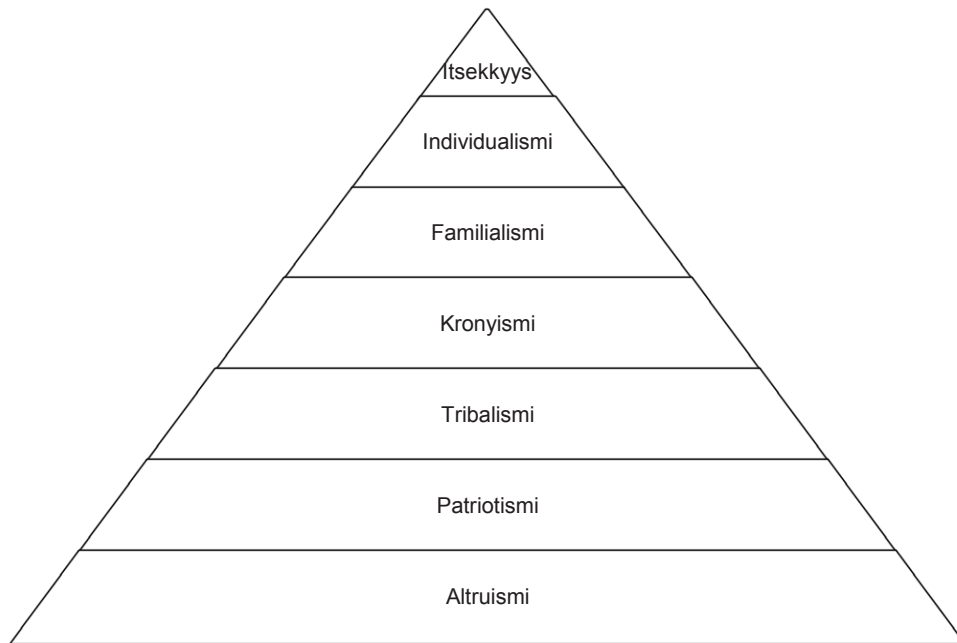
Suomalaisten yhteenkuuluvuudentunne ja valmius auttaa

Olemme edellä osoittaneet, että solidaarisuus vaatii auttamaan, mutta kaikki apu ei ole solidaarisuuden vaatimaa, ja lisäksi, että solidaarinen motiivi on ennen muuta *meidän* vuoksemme toimimista. Siirrymme nyt tarkastelemaan solidaarisuutta tuoreen suomalaisen empirian valossa. Käytämme Suomalaisten auttamisen asenteet ja teot (SAAT) -aineistoa, joka perustuu laajaan postikyselyyn vuodelta 2006 (edustava otos suomalaisista, N=1051).⁶

Kyselyn tulosten mukaan auttaminen vaikuttaa olevan Suomessa vahvasti voimissaan. Valtaosa

vastaajista (lähes 70 %) koki auttamisen henkilökohtaisesti tärkeäksi tai hyvin tärkeäksi, ja alle kolmannes yhtyi väitteeseen, että "ihmisten tulisi huolehtia ennen kaikkea itsestään". Vastaajat olivat myös omien sanojensa mukaan auttaneet viimeisen kahden vuoden aikana sangen paljon: sukulaisia oli auttanut 85 prosenttia ja ystäviä 91 prosenttia, mutta jotakin tuntematonta ihmistä auttaneita oli vielä sukulaisiakin auttaneita enemmän (86 %).⁷

Etäisen ja läheisen ihmisen auttaminen ei ole sama asia. Biologi Garrett Hardin (1993) on esittänyt, että egoismin ja altruismin välillä on monia välittäviä kategorioita. Hänen mukaansa itsekkyyden ja altruismin väliin sijoittuu viisi porrasta: individualismi, familialismi, kronyismi eli läheisten suosiminen politiikassa, tribalismi ja patriotismi.⁸ Hardinin näkemyksen mukaan altruismi heikkenee kehämäisesti ryhmäkoon laajentuessa, eli ihmiset tuntevat yleensä suurempaa vastuuta perheestään, suvustaan, ystävistään ja naapureistaan kuin vaikkapa saman maan tai maanosan asukkaista. Ihminen auttaa mieluiten läheisimpiä, vaikkapa suosii heitä politiikassa (kronyismi). Auttamista koskevissa tutkimuksissa Hardinin ajatukset ovat saaneet tukea. Jaetun ryhmäidentiteetin ja sisäryhmäläisyyden on todettu vaikuttavan auttamishaluun voimakkaasti (esim. Gaertner et al. 2000; Sturmer et al. 2004; Pessi & Saari 2008.) Hardinin ajatusten pohjalta voidaan tehdä oheinen kuvio (kuvio 1; ks. myös Pessi & Saari 2008):

Kuvio 1 Hardinin itsekkyyden ja altruismin pyramidi.

Biologinen lähestymistapa solidaarisuuteen ja solidaaristen ryhmien laadullista eroa korostava lähestymistapa eroavat siinä, että eri ryhmien luonteelle ominainen käyttäytyminen otetaan jälkimmäisessä paremmin huomioon, eli kyse ei ole pelkästään ryhmäkoosta tai etäisyydestä.⁹ Esimerkiksi edellä tehty erottelu toiminnallisten, yhteenkuuluvuuden tunteelle tai muille erityisuhteille perustuvien ryhmien kesken ei sinänsä riipu ryhmäkoosta.

Laadulliseen käsitykseen erilaisten sosiaalisten suhteiden luonteesta sisältyy myös käsitys suhteelle ominaisen avun ja tuen luonteesta: Työkavereilta edellytetään erilaisia asioita kuin ystävilä. Samaa murretta puhuvien kanssa tunnettu yhteenkuuluvuuden tunne ei välttämättä suoraan näyttydy keskinäisen avun vaatimuksena lainkaan. Kaikkiin ihmisiin ulottuva globaali suhtautuminen taas on erilainen ihmisoikeuksi-

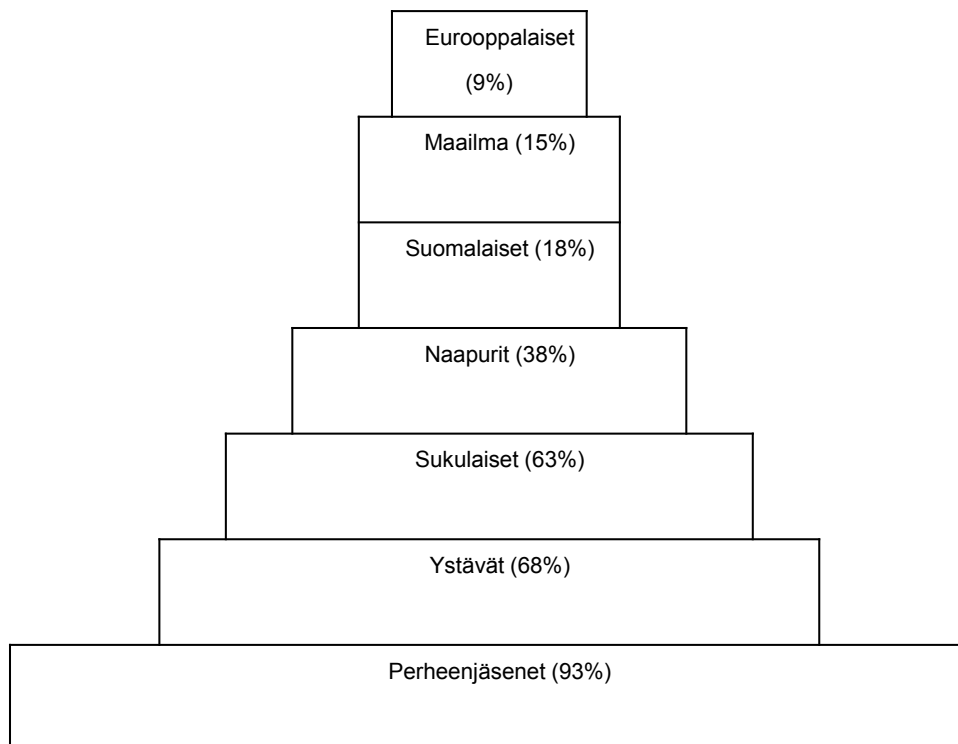
en näkökulmasta kuin yhteistoimintaa painottavasta näkökulmasta, vaikka tässä tapauksessa ryhmäkoko on sama. Mikäli auttamisasenteet eivät suoraan noudata ryhmäkoko, voidaan tarkastella, millaisia merkityksiä ryhmälle ja sen solidaarisuudelle annetaan. Erityisen oleellista on, että tietyissä tilanteissa omien suosiminen koetaan epäoikeutetuksi. Hardinin kronyismi lienee havainnollinen esimerkki potentiaalisesti vääränlaisesta asenteesta verkostoitumiseen, koska läheisten suosiminen esimerkiksi virkojen täyttämässä johtaa yleisen edun sijaan suppeamman ryhmän etujen ajamiseen. Oleettavasti ryhmäkoon lisäksi ryhmään liitettävät merkitykset ovat siis mitä keskeisimpiä.

Käytettävässä aineistossa kysyttiin auttamista kysymyksellä "olisitteko tulevaisuudessa valmiita tekemään seuraavia asioita". Vaihtoehtoina oli "perheenjäsenten, sukulaisten, ystävien, naapu-

reiden" auttaminen, "suomalaisten auttaminen ylipäätään", "eurooppalaisten auttaminen ylipäätään" sekä "kaikkien ihmisten (muiden muassa rotuun ja asuinpaikkaan katsomatta) auttaminen". Vastausvaihdot olivat viisiportaisella Likert-asteikolla, jonka ääripäinä olivat "ehdottomasti" ja "en usko".¹⁰ Seuraavissa kuvioissa on toistettu Hardinin itsekkyyden pyramidi empiiristen tulosten pohjalta (ks. myös Pessi & Saari 2008).

Ensimmäisessä kuviossa (kuvio 2) on otettu huomioon ne, jotka ovat "ehdottomasti" valmiita auttamaan kyseistä ryhmää. Jos kyse on ehdottomasta auttamisesta, suomalaiset auttavat

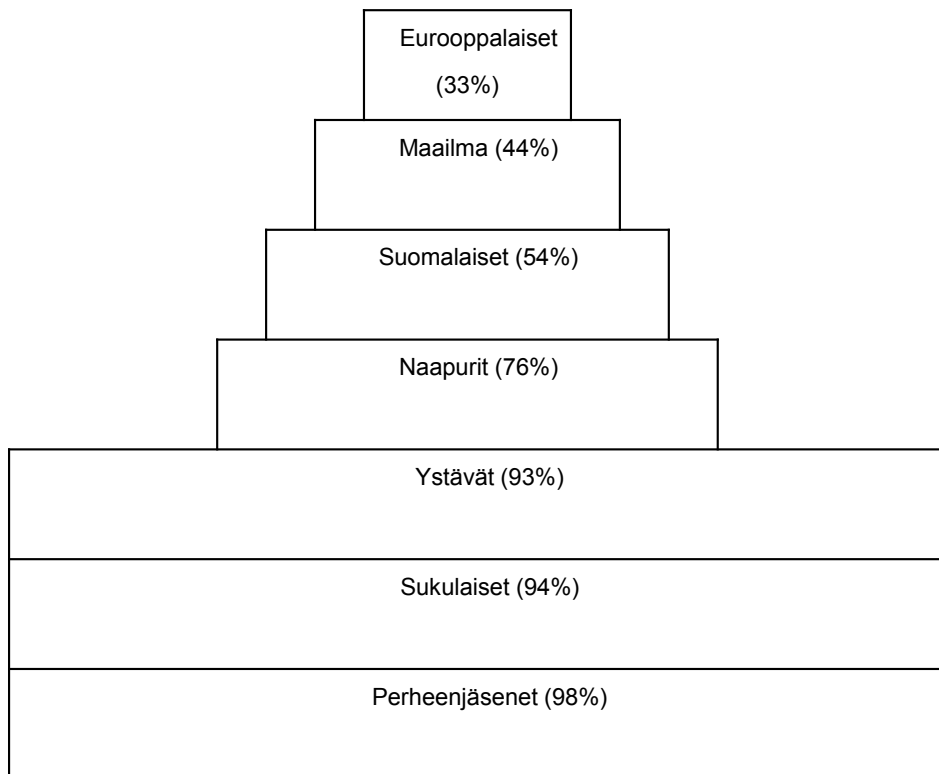
tulosten mukaan pyyteettömimmin perheenjäseniä. Tämä ryhmä erottuu muista selkeästi. Sukulaiset ja ystävät muodostavat toisen ryhmän, joita on ehdottomasti valmiita auttamaan noin kaksi kolmasosaa. Naapureita vastaajat ovat valmiita auttamaan olennaisesti vähemmän, noin kaksi viidesosaa auttaisi ehdottomasti naapureitaan. Vähiten vastaajat puolestaan ovat halukkaita auttamaan eurooppalaisia, mikä kertonee eurooppalaisen identiteetin heikkoudesta ja/tai siitä, että eurooppalaiset nähdään vähemmän apua tarvitsevina kuin vaikkapa "maailman ihmiset" (esimerkiksi kehitysmaat), jotka kenties nähdään eurooppalaisia vaativammassa ja akuutimmassa avuntarpeessa.

Kuvio 2 Suomalaisten valmius "ehdottomasti" auttaa mainittuja ryhmiä.

Jos tarkasteluun sisällytetään myös todennäköinen auttaminen, pyramidin rakenne muuttuu oleellisesti. Solidaarisuuden ydinpiiri laajenee, perheenjäsenten rinnalle nousee ystävien ja sukulaisten auttaminen. Naapurien kohdalla todennäköinen auttamisvalmius on jo selvästi alhaisempi, sillä kolme neljäsosaa vastaajista todennäköisesti auttaisi naapuriaan. Samalla on huomattava, että siirryttäessä ehdottomas-

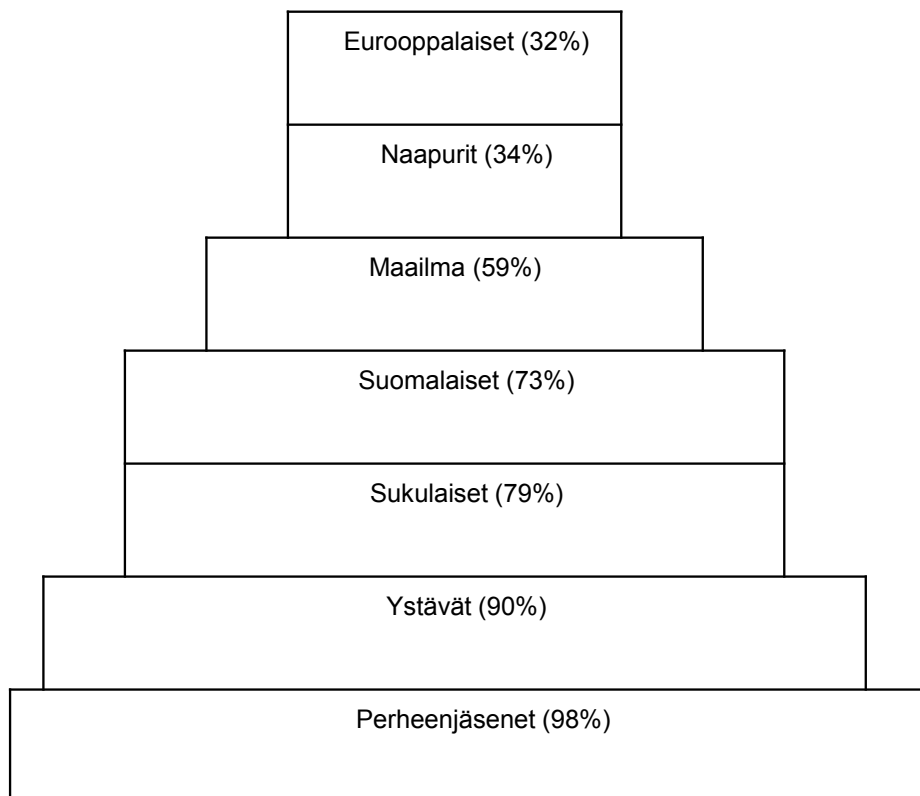
ta todennäköiseen auttamisvalmiuteen sukulaiset nousevat hieman ystävien edelle, vaikka ehdottomassa auttamisessa ystävät olivat sangen selkeästi sukulaisten edellä. Tämä liittyy sosiaaliseen suotuisuuteen. Yleinen ajatus on, että sukulaisia kuuluisi auttaa, koska se on osa sukulaisten välistä solidaarisuutta, mutta tämä valmius ei vaikuta kantavan erityisen vahvasti ehdottomaan auttamiseen asti.

Kuvio 3 Suomalaisten valmius "ehdottomasti tai todennäköisesti" auttaa mainittuja ryhmiä.

Kuvio 3 osoittaa, että suomalaiset voivat luottaa toisten suomalaisten apuun noin puolessa tapauksissa: 54 prosenttia vastaajista on valmis auttamaan suomalaisten ryhmää vähintäänkin todennäköisesti. Mielenkiintoista kyllä, osuus ei ole olennaisesti korkeampi kuin maailman ihmisten auttaminen ylipäätään. Suomalaisiin mahtuukin varmasti runsaasti sekä heitä, jotka auttavat mieluummin juuri suomalaisia, että heitä, joiden mielestä maailman ihmisten hätä on suomalaisten hätää suurempi. Eurooppalaiset ovat jälleen vähiten autettava ryhmä. Konkreettisen auttamisen kentällä eurooppalainen solidaarisuus ei todellakaan profiloitu vahvana.

Solidaarisuuden kannalta kiinnostava kysymys on, ovatko auttamisvalmiuden kärkiryhmit samoja, joita kohtaan koetaan vahvinta yhteenkuuluvaisuutta. Jatkaaksemme hardinilaisten pyramidien pohjalta, seuraavaan kuvioon (kuvio 4) on koottu SAAT-kyselyn vastaukset kysymykseen "Kuinka suurta yhteenkuuluvaisuutta ja läheisyyttä koette suhteessa seuraaviin ryhmiin"¹¹ siltä, osin, mikä edustaa koetun yhteenkuuluvaisuuden kärkeä (eli melko tai hyvin vahva).

Kuvio 4 Suomalaisten melko tai hyvin vahva yhteenkuuluvaisuus ja läheisyys suhteessa seuraaviin ryhmiin.

Vaikka omaan perheeseen koetaan hyvin vahvaa yhteenkuuluvaisuutta, myös ystävät yltävät aivan läheisyyden ydinpiiriin. Näiden kahden ryhmän kohdalla yhteenkuuluvaisuuden tunne ja auttamisvalmius ovat hyvin linjassa. Tällöin tarkastelussa on kuitenkin pidettävä nimenomaan todennäköinen *tai* ehdoton – ei pelkästään ehdoton – auttamisvalmius.

Sukulaisten kohdalla tulokset ovat erityisen kiintoisia. Heitä ollaan selkeästi valmiimpia auttamaan vähintään todennäköisesti kuin minkä verran heihin koetaan läheisyyttä. Tämä olisi linjassa edellä esitetyn pohdinnan kanssa. Sukulaisten auttaminen vaikuttaa todella olevan vahva sosiaalinen solidaarisuusoletus ja -normi. Tästä kertoo sekin samalla aineistolla tehty löydös, että vaikka uskonnollisuus on vahvasti yhteydessä suomalaisten auttamiseen, lähimmän piirin kohdalla tätä yhteyttä ei löydetä, vaan suomalaiset auttavat lähimpiään uskonnollisuudesta riippumatta (Pessi & Saari 2008). Suomalaista hyvinvointivaltiota on usein – ja syyttä (ks. esim. Pessi & Seppänen, ilmestyy) – syytetty yhteisöllisyyden ja solidaarisuuden normien murentamisesta. Vahva sosiaaliturva ei ole murentanut suomalaisilta perheestä huolehtimisen vahvaa eetosta. On olemassa myös tuoretta kansainvälistä vertailututkimusta, jonka mukaan vahva hyvinvointivaltio tai laajat julkiset palvelut ei hävitä perheen sisäistä auttamista (esim. Igel et al. 2009; Brandt et al. 2009).

Samankaltainen vahva solidaarisuuden normi näkyy mielenkiintoisella tavalla myös naapureiden kohdalla. Heitä ollaan selkeästi enemmän valmiita auttamaan (jälleen vähintäänkin todennäköisesti) kuin minkä verran heitä koetaan tunnetaan läheisyyttä. Ero on merkittävä, kun naapureita on valmis auttamaan reilusti yli kaksi kertaa suurempi joukko kuin mikä kokee naapureihinsa läheisyyttä. Valmius naapuriapuun saattaa olla sukulaisuuden tapaan riippumaton normatiivinen rooliodotus, joka ei edellytä erityisempää yhteenkuuluvuuden tunnetta; odotus

ja normi on tunnetta vahvempi. Sukulaisiin verrattuna naapureiden keskinäinen tuki ja apu lielee hyvin eri asioihin keskittyvää. Lisäksi tilanteet, joissa on mahdollisuus auttaa naapuriaan, saattavat olla yleisempiä. Kyse voi myös olla osittain välineellisestä suhtautumisesta. Naapurisopua – kuten toki myös sukulaissopua – yksilö voi haluta omankin edun kannalta, ja naapurustot voivat tarjota mahdollisuuksia runsaaseen valvontaan ja sanktiointiin. Suurta variaatiota lielee siinä, muodostuuko naapureista ryhmä, joilla on omat kirjoittamattomat sääntönsä, yhteiset päämääränsä ja kevättalkoonsa. Naapuruussuhteen luonne toki riippuu myös asumisen muodosta ja kontekstista. Maaseutujen yhteisöissä sekä toisaalta lähiöiden omakotialueilla on varmasti helpompi luoda solidaarista yhteishenkeä kuin esimerkiksi suurissa kerrostalo-yhtiöissä, joiden asukkaissa on suuri vaihtuvuus.

Edelleen olisi pohdittava sitä, miksi ilmiö kääntyy pääläelleen muiden suomalaisten kohdalla. Reilusti useampi kokee läheisyyttä toisiin suomalaisiin kuin on valmis auttamaan heitä. Kolme neljästä suomalaisesta (73%) kokee läheisyyttä toisiin suomalaisiin ja vain noin puolet on valmis auttamaan heitä vähintäänkin todennäköisesti. Voi toki olla, että kansallistunne (läheisyys) on eri asia kuin konkreettinen auttaminen, joka ei myöskään kohdistu kansaan vaan ryhmään tai yksilöihin. Samoin kaikkiin maailman ihmisiin tunnetaan suurempaa läheisyyttä kuin auttamisvalmiutta. Puolestaan eurooppalaisten kohdalla sekä läheisydentunne että auttamisvalmius ovat tismalleen samalla eivätkä kovin korkealla tasolla.

Suomalaisten auttamisvalmiudessa piirtyy myös kiehtovia ikäeroja.¹² Sukulaisia auttaisivat eniten varhaiskeski-ikäiset ja keski-ikäiset. Naapureiden auttajina profiloituvat erityisesti iäkkäämmät, yli 60-vuotiaat. Nuorista alle puolet on kiinnostunut auttamaan naapureitaan. Heidän auttamishalussaan on kuitenkin aivan omat intressiryhmänsä. He ovat muita valmiimpia auttamaan

sekä ystäviään että tuntemattomia ja "kaikkia maailman ihmisiä". Kynnikko voisi kysyä, miksi vaikkapa nuoren naapuri ei mahdu hänen "kaikkien maailman ihmisten" joukkoonsa. Oleellista on se, että nuorten solidaarisuus on globaalia. Heillä auttamisen kehät sekoittuvat ja Hardinin ja monien muiden hypoteesi lähimpien ihmisten ensisijaisesta auttamisesta ei pidä nuorten kohdalla paikkaansa. Nuorilla auttamisen ja solidaarisuuden kehät sekoittuvat (Ks. myös Pessi & Saari 2008). Tulos kertonee paitsi nuoruuteen kuuluvasta idealismista niin myös ajastamme, jossa media ja matkustelu ovat muokanneet erityisesti nuorten maailmankuvaa. Nykynuorilla tietoisuus globaaleista ongelmista on varhaisemmassa ikävaiheessa omaksuttua ja saattaa olla, että nykyisten globaalien eriarvoisuuksien vallitessa juuri naapureiden tai eurooppalaisten kategoriat saattavat edustaa ennestään etuoikeutettujen joukkoa. Samoin voi arvailla, että iän myötä kertyvät erityisvastuut voivat korostaa erilaisten solidaarisuuden kehien merkitystä globaalinn vastuun rinnalla. Sekä kertyvät ikävuo-

Kolmenlaiset auttamismotiivit

Mitkä tekijät sitten motivoivat suomalaisia auttamaan? Käyttämässämme aineistossa kysyttiin: "Ihmisillä on monenlaisia syitä siihen, miksi he haluavat auttaa toisia. Merkitkää seuraavien syiden kohdalla, missä määrin ne sopivat Teihin".¹³ Asteikkona oli: sopii minuun hyvin – ei lainkaan. Vastaukset jakautuvat karkeasti ottaen kolmeen auttamismotiivien luokkaan (ks. myös Pessi & Saari 2008).

Tyypillisimpien auttamismotiivien ytimen muodostavat "auttaminen on oikein", jonka 80 prosenttia vastaajista koki omakseen (eli motiivi sopii heihin vähintäänkin melko hyvin), sekä myötätunto (75 %). Lisäksi kaksi kolmesta vastaajasta koki auttamismotiiveikseen sen, että

auttaminen tuottaa heille iloa ja/tai että he toimisivat periaatteitaan vastaan, jos eivät auttaisi. Suomalaisen auttamisen ydin koostuu siis oikeudenmukaisuudesta ja periaatteellisuudesta sekä myötätunnon ja ilon tunteista. Solidaarisuuteen kuuluvat kaikki kolme aspektia keskeisesti. Erona pelkkään moraaliseen motivaatioon suomalaisten auttamisen ydinmotivaatiossa on positiivisten tunteiden mukanaolo, mutta oleellista on, että auttaminen koetaan myös velvoittavaksi. Olisi liioittelua tulkita, että loput – viidennes vastaajista – auttaisivat, *vaikka* se ei olisi oikein, tai että kolmasosa auttaisi, *vaikka* se olisi omia periaatteita vastaan. Kenties heidän auttamiskokemuksissaan vain tekojen oikeus tai periaatteellisuus ei ole kokemuksellisesti keskeistä heille itselleen tai he eivät muutoin, syystä tai toisesta, ole halunneet vastata siten – tähän aineisto ei anna vastausta. Erityisesti solidaarisuuteen liittyvä tuntemus olisi ryhmärajojen mukainen valikoiva myötätunto. Edellä tuloksissamme kävikin jo ilmi, että suomalaisten auttamiskäyttäytyminen on monin tavoin valikoivaa.

Toiseksi tyypillisimpien auttamismotiivien ytimessä oli kokemus siitä, että "auttaminen on minulle luonteenomaista" (57 %) kuten myös kokemus vastavuoroisuudesta: "saan auttamisesta itselle yhtä paljon kuin annan toiselle" (56 %) tai "minuakin on autettu" (50 %). Samoin noin puolet vastaajista koki auttamismotiiveikseen velvollisuudentunnon ja/tai tunteen siitä, että heitä tarvitaan. Myös halu tutustua ihmisiin sekä kokemus siitä, että "auttaminen on yhteiskunnalle hyväksi" vaikuttivat noin puolella vastaajista auttamiseen motivoivina tekijöinä. Lisäksi kolmannes perusteli auttamistaan sillä, että auttaminen tekee heidät onnelliseksi. Kiinnostavalla tavalla nämä toiseksi tyypillisimmät motiivit ovat tavallaan ydinmotiiveja täydentäviä. Keski-vertosuomalainen voisi ajatella, että oleellisinta hänen auttamiselleen on velvollisuudentunto ja myötätunto, mutta selityksenä sille, *miksi* hän kokee näitä tuntemuksia ja toimii vastaavasti, hän voi vedota luonteeseen tai vastavuoroisu-

teen. Auttamisen ja solidaarisuuden syyt ovat siis kuin ketjuja.

Sama pätee kolmanteen auttamismotiivien ryhmään, joka koskettaa alle kolmannesta vastaajista. Näistä motiiveista tyypillisin oli ”ihmiset pitävät minua avuliaana” (reilu kolmannes; tarkoista luvuista ks. loppuviite 6), ja tähän liittyen myös ”auttaja arvostetaan” vetosi noin joka neljänneen vastaajaan. Noin kolmannes haluaa samoin toteuttaa kristillistä lähimmäisenrakkautta ja/tai kokee, että auttaminen on heille elämäntapa. Myös vastavuoroisuuden turvaaminen nousee jälleen esille. Reilu neljännes allekirjoittaa, että ”autan, jotta minua autettaisiin tulevaisuudessa”.

Suomalaisten auttamismotivaatio vaikuttaa kerտovan vahvasta solidaarisesta velvollisuudentunnonsta. Motiiveina siis oikeudenmukaisuus, periaatteellisuus ja velvollisuus vetoavat valtaosaan. Lisäksi yli puolet vastaajista (56% täysin tai jokseenkin samaa mieltä) allekirjoittaa väitteen ”ihmisten tulisi huolehtia nykyistä enemmän toisten hyvinvoinnista”. Myös oikeudenmukaisuuden arvo on tärkeä tai erittäin tärkeä puolelle vastaajista, ja selkeä valtaosa (lähes 70%) kokee auttamisen henkilökohtaisesti tärkeäksi tai hyvin tärkeäksi. Toisaalta asenteet myös jakautuvat jyrkästi, kuten esimerkiksi väitteen ”avuntarvitsijoiden tulisi oppia elämään itsenäisesti, ilman riippuvuutta toisista” kohdalla. Miehet kannattivat väitettä naisia enemmän,¹⁴ kun taas vastaajien tulotasolla, koulutusasteella tai iällä ei ollut merkitystä väitteen kannatuksessa.

Artikkelimme alkupuolella osoitimme, että solidaarisuuden kannalta on oleellista tietää, miten auttamismotiivit ovat yhteydessä tunnesiteisiin ja auttamisvalmiuteen. Katsoimme siksi aineistosta, mitkä motiivit painottuvat heillä, jotka ovat valmiita auttamaan kaikkia maailman ihmisiä, sekä heillä, jotka tuntevat yhteyttä kaikkiin maailman ihmisiin. Oletuksemme on, että ryhmäsolidaarisuuden rajat ylittäväksi koettava auttaminen näkyy erilaisena motivaatioprofiilina.

Henkilöt, jotka olisivat ehdottomasti valmiita auttamaan kaikkia maailman ihmisiä, eli joita tässä kutsumme ”kaikkien auttajiksi”, eroavat itse asiassa *kaikkien motiivien vahvuuden osalta* muista suomalaisista: he antoivat keskivertosuomalaista korkeammat arvot kaikille kysytyille motiiveille. Voisi ehkä sanoa, että nämä kaikkien auttajat näkevät auttamisen niin tärkeänä ja tarpeellisena, että arvioivat kaikki motiivit hyvin vahvalla kielellä. Vähiten kaikkien auttajat erosivat muista seuraavien neljän motiivien kohdalla: ”autan, jotta minua autettaisiin tulevaisuudessa”, ”tutustun ihmisiin”, ”auttaja arvostetaan” sekä ”ihmiset pitävät minua avuliaana”. Kaikista vahvimmin he puolestaan profiloituvat auttamismotiiveissaan keskivertosuomalaisista eroaviksi seuraavien motiivien kohdalla: ”auttaminen on velvollisuuteni” ja ”auttaminen on yhteiskunnalle hyväksi” sekä aivan erityisesti ”toimisin periaatteitani vastaan, jos en auttaisi”.¹⁵ Lisäksi lähes yhtä vahvasti he eroavat muista myös seuraavien motiivien kohdalla: ”auttaminen on minulle luonteenomaista”, ”auttaminen tekee minut onnelliseksi” ja ”auttaminen on minulle elämäntapa”.

Henkilöitä, jotka kokevat hyvin vahvaa yhteenkuuluvuutta suhteessa ”ihmisiin ylipäätänsä”, nimitämme tässä yhteydentuntijoiksi. He, samoin kuin kaikkien auttajat, antoivat keskivertosuomalaista korkeammat arvot kaikille mainituille motiiveille. Vähiten yhteydentuntijat erosivat muista suomalaisista motiiveissa ”autan, jotta minua autettaisiin tulevaisuudessa” ja ”auttaja arvostetaan”. Kaikista vahvimmin he puolestaan profiloituvat auttamismotiiveissaan eroon keskivertosuomalaisista seuraavien motiivien kohdalla: ”minuakin on autettu”, ”auttaminen tekee minut onnelliseksi”, sekä aivan erityisesti, hyvin vahvasti motiivilla ”auttaminen on minulle elämäntapa”.¹⁶

Motiivien osalta kaikkien auttajat vaikuttavat siis motivoituvan auttamiseensa muita enemmän periaatteiden sekä henkilökohtaisten ja yhteis-

kunnallisten velvollisuuksien *kokemisen* kautta. Yhteydentunteessa ääripään, yhteyden tuntijoiden, auttamismotiiveja luonnehtii puolestaan erityisesti auttaminen elämäntapana ja onnellisuuden lähteenä sekä kokemus vastavuoroisuudesta.

Lopuksi: kokemusten ja yhteistoiminnan merkitys solidaarisuussuhteissa

Olemme edellä tarkastelleet auttamiskäyttämistä ja sen liittymistä solidaarisuuteen sekä teoreettisesti että empiirisesti. Olemme ensin näkin osoittaneet, että solidaarisuus kyllä vaatii auttamaan, mutta käsitteellisesti tarkasteltuna kaikki apu ei ole solidaarisuuden vaatimaa. Tämä tulee empiirisessä osuudessamme esiin erityisesti aktiivisimpien auttajien vastauksia tarkasteltaessa. Ryhmäkohtaiset normit vaihtelevat, mutta käsitteellisesti tarkasteltaessa vaativimpienkin ryhmäkohtaisten auttamisnormien toteuttamisen lisäksi on mahdollista auttaa vielä enemmän. Tämä solidaarisuuden vaatimukset ylittävä avustustoiminta on ryhmän näkökulmasta yksityisasiä.

Solidaarisuuden luonnetta ja eroa lähikäsitteisiin selventävät kysymykset *keitä autetaan ja miksi*. Toisin kuin kehen tahansa kohdistuvassa altruistisessa auttamisessa, ryhmäsolidaarisuuden kannalta oleellista on auttaa "omia" eli joko sellaisia, joihin kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta, joiden kanssa toimii yhdessä tai joihin on olemassa muu erityissuhde. Toisin kuin yhtäältä egoismissa tai toisaalta altruismissa, solidaarisuudessa kyse on "me-ajattelusta". On olemassa laadullisesti ja laajuudeltaan erilaisia solidaarisuuden kehiiä, ja niihin liittyvä auttaminen, auttamismotiivit sekä yhteenkuuluvuuden tunne ovat erilaisia. Auttamisasenteisiin vaikuttavat sekä ryhmäkoko että laadulliset seikat kuten yhteiset päämäärät, kokemukset ja käsitys normatiivisista vaatimuksista.

Empiirisessä osiossa osoitimme, että suomalaiset ovat sangen auttavaista kansaa. Asenteet eri ryhmien (esimerkiksi naapureiden ja eurooppalaisten) auttamista kohtaan eivät aina korreloi pelkän ryhmäkoon kanssa, joten ryhmien laadullisilla merkityksillä ja identiteeteillä on merkitystä.

Suurin osa avusta suuntautuu lähipiiriin, perheenjäseniin, ystäviin ja sukulaisiin. Voidaankin sanoa, että riippumattomaan erityissuhteeseen (perhe, sukulaiset) nojaava sekä tunteeseen nojaava ryhmäsolidaarisuus ovat voimissaan. Tuloksemme heijastelevat solidaarisuuden normeja mutta samalla niiden asteita. Esimerkiksi ajatus, että sukulaisia kuuluisi auttaa, koska se on osa sukulaisten välistä solidaarisuutta, kantaa kyllä todennäköiseen muttei ehdottomaan auttamisvalmiuteen asti, ja kuitenkin samalla sukulaisia kohtaan koetaan enemmän auttamisvalmiutta kuin yhteenkuuluvaisuutta.

Sen sijaan yhteistoiminnan suhde solidaarisuuteen ei käyttämässämme aineistossa korostu sen enempää koko yhteiskunnan kuin pienempien ryhmienkään kohdalla. Hieman hämmäntävästi reilusti useampi kokee läheisyyttä toisiin suomalaisiin kuin on valmis auttamaan heitä. Onko siis kansalaisuudessa suomalaisille kyse ennen kaikkea tunnepohjaisesta sidoksesta eikä niinkään yhteisvastuusta korostavasta yhteisestä projektista tai normatiivisesta erityissuhteesta? Tämä olisi liian pitkälle menevä tulkinta. Yhtä hyvin tuloksissa voi olla kyse siitä, että vastaajat eivät pidä esimerkiksi yhteisvastuullista hyvinvointivaltion ylläpitämistä verotuksen ja muiden kansalaisvelvollisuuksien kautta "auttamisena". Vastaaja saattaa ehkä ajatella, että suomalaisia ei tarvitse erityisesti auttaa niiltä osin kuin hyvinvointi-instituutiot toimivat ajatellulla ja toivotulla tavalla. Hyvinvointivaltion ylläpitäminen kohdistuu ennen kaikkea kansalaisiin, joten lisäapu juuri kyseiselle ryhmälle vaikuttaa vähemmän polttavalta ja akuutilta (vaikkakin tutkimusten mukaan hyvinvointivaltiot edistävät

yhteisöllisyyttä ja solidaarisuutta, ks. esim. Pessi & Seppänen, ilmestyy). Sen sijaan apu pienemmillle erityisryhmille (esim. sukulaisille) tai ulkopuolisille (esim. globaali apu) ei niinkään hoidu veroja maksamalla.

Globaali solidaarisuus on Suomessa, ainakin auttamisen mielessä, eurooppalaisiin suuntautuvaa vahvempaa. Suomalaiset vaikuttavat tuntevan suurempaa solidaarisuutta yleisesti ihmisiin kuin spesifisti eurooppalaisiin. Auttamisvalmiuden osalta arvio avun tarpeesta on osa selitystä. Apua tarvitaan vastaajiemme mielestä varmastikin muualla Eurooppaa enemmän. Toisaalta eurooppalaisen identiteetin ei ole muissakaan tutkimuksissa osoitettu olevan erityisen vahva. Esimerkiksi vaikka tuoreen Eurobarometer-tutkimuksen mukaan niukka enemmistö (54 %) vastanneista kokee EU:n jäsenvaltioiden olevan lähellä toisiaan arvojen suhteen, reilu kolmannes (34 %) kokee maiden olevan kaukana toisistaan. Suomalaiset ovat epäileväisempiä: yhtä moni kokee arvojen suhteen eurooppalaisten olevan kaukana (49 %) kuin lähellä (49 %) toisiaan (Eurobarometer 69 2008, 6-8).

Tulostemme mukaan suomalaisten auttamismotiivit kytkeytyvät erityisesti normeihin ("auttaminen on oikein") ja myötätuntoon. Aineistomme auttavaisuus- ja yhteys-ääripäätä edustavat ihmiset, kaikkien auttajat ja yhteydentuntijat, vaikuttavat kokevan *kaikki* auttamismotiivit tärkeämmiksi kuin keskivertosuomalaiset, joten he lienevät halukkaimpia auttamaan sekä solidaarisuuteen kuuluvalla että sen ylittävällä tavalla. Aktiivisimmat auttajat todennäköisimmin täyttävät erilaisten ryhmien asettamat solidaariset auttamisnormit eli he ovat siinä mielessä solidaarisimpia auttajia. Toisaalta he auttavat varmasti myös ryhmäsolidaarisuuden ylittävällä tavalla ja ovat enemmän kuin solidaarisia ryhmän näkökulmasta. Erityisesti vahvasti esiin tuleva ajatus auttamisen periaatteellisuudesta kertoo pikemminkin omaan identiteettiin ja omakuvaan sisältyvästä koetusta veloitteesta auttaa

kuin ryhmän kaikkiin jäseniin kohdistuvasta normista. Lienee tilanteita, joissa omiin periaatteisiin vetoava moraalisesti vaativa toiminta jättää vertaisryhmän muut jäsenet varjoonsa, ja on jopa epäsolidaarista näitä kohtaan.

Tuloksemme osoittavat, että kaikkien auttajat motivoituvat auttamiseensa muita enemmän periaatteiden sekä henkilökohtaisten ja yhteiskunnallisten velvollisuuksien, kuten myös velvollisuuksien kokemisen, kautta. Yhteydentuntijoilla korostuvat toisenlaiset elementit, kuten auttaminen elämäntapana ja onnellisuudenlähteenä. Ehkäpä äärimmäisessä yhteydentuntemisessä, enemmän kuin äärimmäisessä auttamisessa, onkin kyse pikemminkin emootioista kuin periaatteista tai velvollisuuksista. Kenties onkin niin, että solidaarisuudessa ja auttamisessa on tilannekohtaisten tekijöiden lisäksi oleellista se, millaisessa *suhteessa* toiseen henkilöön ollaan ja kuinka paljon painoa tälle suhteelle annetaan. Kumpi siis on muna, kumpi kana: kertooko auttavaisuus solidaarisuudesta, vai autammeko siksi, että koemme jo solidaarisuutta. Todennäköisesti kyseessä ovat sisäkkäiset, toinen toisiaan vahvistavat prosessit. Solidaarisuus näkyy teoissa ja yhteistoiminnassa, ja se vahvistuu teoilla ja yhteistoiminnalla. Mitä kaikkea tämä voikaan konkreettisesti ja arjessa tarkoittaa? Tässä onkin ohjenuora – ja kysymys – joka olisi syytä pitää mielessä yhteiskuntasuunnittelussa kaikilla foorumeilla, myös sosiaaliturvan ratkaisuja pohdittaessa.

Viitteet

¹ Vaarana keskittymisessä auttamistekoihin ja -asenteisiin saattaa olla, että laajempi keskustelu yhteiskuntasuhteiden tasoisesta vastuusta sekä sosiaalipolitiikan solidaarisuusperiaatteista rajautuu tarkastelupiiriin ulkopuolelle. Sosiaalisia rakenteita ja instituutioita kriittisesti tarkasteleva sosiologinen, sosiaalipoliittinen ja yhteiskuntafilosofinen lähestymistapa täydentäisi yksilöiden tekoihin ja asenteisiin keskittymällä syntyvää kuvaa solidaarisuudesta. Erittelemme makrotason solidaarisuuden peruskysymyksiä toisaalla, ks. Laitinen & Pessi, toim., ilmestyy. Lisäksi on syytä painottaa, että yksilöiden *auttamisteot* ja -asenteet ovat vain yksi monista (Lindenbergin 1998 mukaan yksi viidestä) solidaarisuuden ilmenemismuodoista edes yksilöiden tekojen ja asenteiden tasolla; tutkimusta tarvittaisiin kaikista. Kiitämme anonyymiä referoetä kysymyksestä.

² Nämä kolme potentiaalista solidaarista ryhmää ovat monelle arjesta tuttuja. Nancy Fraser (2008, 150–153) on erottanut vastaavanlaista kolmenlaista solidaarisuutta globaaleissa suhteissa: hän korostaa ennen kaikkea toiminnallista osallistumista samaan julkiseen keskusteluyhteyteen ja mielipiteen- ja tahdonmuodostuksen prosessiin globaalissa julkisuudessa. Siitä Fraser erottaa subjektiivisen yhteenkuuluvuuden tunteen, joka saattaa näkyä kansallistunteena ja toisten poissulkemisena, sekä objektiivisen vastavuoroisen riippuvuussuhteen, kuten ympäristöasioissa, joka saattaa synnyttää riippumattomia normatiivisia vaatimuksia muiden erityissuhteiden tapaan.

³ Larry May (1996, 44) on esittänyt solidaarisuuden koostuvan viidestä elementistä jotka ovat: 1) tietoinen identifikaatio ryhmän kanssa, 2) tunnesiteet (*bonds of sentiment*), 3) jaetut intressit erityisesti koskien ryhmän hyvinvointia, 4) jaetut arvot ja uskomukset sekä 5) valmius moraalisen tuen osoittamiseen. Mayn listan ytimessä on samaistuminen ryhmään, meihin, ja ajatus siitä, että meidän hyvinvointimme on osa minun hyvinvointiani. Solidaarisuus rakentuu tällöin pitkälti samanlaisuudelle, yhtäläisyydelle jäsenten kanssa. Jaetut arvostukset ja uskomukset voivat perustua esimerkiksi yhteiseen historiaan tai/ja siihen, että asutaan samalla paikalla. Tällöin oleellista on myös valmius tukea toista vastamäessä. Solidaarisuus ei ole vain passiivista tuntemista ja tunteita vaan myös aktiivista toimintavalmiutta ja tekoja.

⁴ Wildtin (1999, 217) mukaan toimija toimii solidaarisuudesta, kun toimija: 1) tuntee sympatiaa, 2) hänen motivaationsa on osin altruistista, 3) pitää tekoa auttamisena ahdingossa, 4) pitää ahdingoa moraalisenä ongelmana, epäoikeudenmukaisena, 5) uskoo häneen itseensä kohdistuvan velvollisuuden, 6) ei usko että kohdehenkilöllä on oikeus vaatia ja saada apua juuri häneltä, ja kun toimija olettaa 7) kohdehenkilön olevan samaa mieltä,

8) ja motivoitunut itsekkin lieventämään ahdingkoaan sekä 9) että kohdehenkilö toimisi tai tulee toimimaan samoin häntä kohtaan.

⁵ Samaa voidaan sanoa myös kahdesta muusta artikkelin alussa erotellusta solidaarisuuden tyypistä. Osa auttamisesta, joka kohdistuu ulkopuolisiin ryhmiin, on ryhmän ulkopuolista solidaarisuutta (*out-group solidarity*), osa ei. Henkilö voi esimerkiksi avustamalla osoittaa solidaarisuutta jollekin tietylle ryhmälle, johon ei itse kuulu, mutta jonka kanssa jakaa samanlaisia päämääriä, tai johon on jokin tunneside tai muu erityissuhde. Toisaalta joskus avustaminen saattaa olla satunnaisempaa, epävalikoivaa, ja kohdistua mihin tahansa hädässä olevaan ryhmään, jolloin kyse ei ole solidaarisuudesta juuri sen ryhmän kanssa, joka sattuu valikoitumaan avustamisen kohteeksi. Myös keneen tahansa kohdistuva ryhmäjäsenyyksistä riippumaton humanitaarinen solidaarisuus sisältää auttamisen vaatimuksen. Se saattaa olla tyhjentymätön siinä mielessä, että auttaminen ei koskaan ole solidaarisuuden ylittävää, eli niin vaativaa, ettei kyse enää olisi humanitaarisesta solidaarisuudesta. Toisaalta auttaminen väärissä motiiveista, jota tarkastelemme seuraavassa osiossa, ei kenties ole aidosti solidaarista, joten kaikki auttaminen ei sisälly myöskään humanitaariseen solidaarisuuteen. Riippuen omista ryhmäjäsenyyksistä esimerkiksi avustajajärjestöissä, humanitaarinen avustaminen voi olla samalla myös oman ryhmän päämäärien toteuttamista.

⁶ SAAT (Suomalaisten auttamisen asenteet ja teot) -aineiston pohjaksi poimittiin vuonna 2006 postikyselyä varten väestörekisterikeskuksessa mannersuomalaisista, äidinkieleltään suomen- tai ruotsinkielisistä suomalaisista yhteensä 3500 henkilön tasavälitios kahdessa ryhmässä. Ensimmäisen ryhmän henkilöt olivat poimintahetkellä iältään 18–70 -vuotiaita. Lisäksi poimittiin 200 henkilön lisätios (synt. 1.1.1973–31.12.1975), jotta nuorten vastaajien joukko saataisiin mukaan varmasti ja edustavana joukkona. Vastauksia palautui 1051 kappaletta, mikä on hieman yli 30 % lähetyistä 3500 lomakkeesta. Vastaajissa oli suhteessa sängen tasaisesti eri ikäryhmien edustajia kaikissa ikäryhmissä välillä 18–73 -vuotiaat verrattuna suomalaisen väestöön samaisessa ikähaarukassa vuonna 2006. Aineisto karkeasti ottaen edustaa keskiverto-suomalaisen altruismin asenteita ja tekoja. On kuitenkin huomattava, että vastausprosentti on suhteellisen alhainen; toisaalta kolmannesta vastaajajoukosta voidaan pitää sängen hyvänä näinkin abstraktia teemaa käsittelevälle tutkimukselle. Lisäksi on toisaalta huomioitava, että aineistoa leimaa naisten enemmistö vastaajissa, kaksi kolmannesta (65 %) vastaajista on naisia kun miehiä vastanneista on vain reilu kolmannes (35 %). Muutoinkaan aineisto ei ole täysin edustava; esimerkiksi vastaajien kotitalouksien nettotulojen jakautuminen eroaa merkittävästi normaalijakaumasta (Kolmogorov-Smirnov; $p=0.000$) ja tuloluokat painoutuivat seitsemästä eri tu-

luokasta (keskihajonta 1,23, KA 3.9) luokkiin 3–5 [alle 2200 €/kk – alle 5000 €/kk (luokka 2 = alle 1000 €/kk)]. Raportoinnissa onkin parasta pysyä suuntaviivossa (esimerkiksi neljännes versus 26 %), ja näin pääosin toimimmekin tässä artikkelissa (tosin esim. kuvioihimme olemme poimineet tarkat prosenttiluvut). Raportoimme kauttaaltaan vain tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Tarkemmin aineistosta ja sen analyysistä, kuten myös katoanalyysistä, ks. Pessi & Saari 2008.

⁷ Kaikissa auttamisen lajeissa naiset vaikuttavat olevan hivenen aktiivisempia tilastollisesti erittäin merkittävässä määrin. Naapureiden auttaminen piirtää kuitenkin hivenen toisenlaisen kuvan. Suomalaisista kaksi kolmesta on auttanut naapuria, miehet selvästi enemmän kuin naiset.

⁸ Tribalismissa oleellinen ryhmä on heimo tai etninen ryhmittymä, ja patriotismissa kansakunta. Auttamiseen liittyen on julkaistu myös monia muita "porrasmalleja"; välittäviksi luokiksi egoismista altruismiin voidaan hahmotella esimerkiksi itsekkyyden – oman edun intressi, vastavuoroisuus – toiseen orientoitunut toiminta – puhdas epäitsekkyyden (ks. Page 1996, Rushton 1980).

⁹ Enfield 2006.

¹⁰ Lisäksi kysymyksessä oli vastausvaihtoehto "en osaa sanoa / ei koske minua", jonka vastaukset on sisällytetty ryhmään "en usko". Kokonaisuudessaan kysymyksen vastausten tulkintaa rajoittaa se, että tämä nimenomainen kysymys ei mahdollista sen selvittämistä, millä keinoin ja missä määrin ihmiset olisivat valmiita auttamaan. Voidaan olettaa, että perheenjäsenen auttaminen on usein sekä vaativampaa että intensiivisempää kuin vaikkapa "kaikkien ihmisten" auttaminen. Toisaalta jokainen henkilö, joka vaikkapa ilmoittaa valmiutensa auttaa ihmisiä rotuun ja asuinpaikkaan riippumatta, kertoo lähtökohtaisesti universaalista samaistumista ihmisten avun tarpeeseen.

¹¹ Asteikolla hyvin vahva – melko vahva – melko heikko – hyvin heikko.

¹² Aineisto jaettiin seuraaviin neljään ikäryhmään: 18–31, 32–45, 46–59 sekä 60–73 -vuotiaat.

¹³ Vastausvaihtoehdot oli laadittu kansainvälisen ja kotimaisen tutkimuksen pohjalta (tarkemmin kirjallisuudesta, ks. Pessi & Saari 2008) ja ne olivat: Auttaminen on velvollisuutteni; Tunnen myötätuntoa; Haluan toteuttaa kristillistä lähimmäisenrakkautta; Auttaminen on yhteiskunnalle hyväksi; Tunnen, että minua tarvitaan; Minuakin on autettu; Autan, jotta minua autettaisiin tulevaisuudessa; Tutustun ihmisiin; Auttaminen on minulle luonteenomaista; Saan auttamisesta itselle yhtä paljon kuin annan toiselle; Auttaminen tuottaa minulle iloa; Auttaminen tekee minut onnelliseksi; Auttaminen on minulle elämäntapa; Auttajia arvostetaan; Auttaminen on oikein; Toimisin periaatteitani vastaan, jos en auttaisi; Ihmiset pitävät minua avuliaana.

¹⁴ 2,79 / 3,00 Sig. 0,04.

¹⁵ Esimerkiksi viimeksi mainitussa keskivertosuomalaisten keskiarvo on käänteisellä Likert-asteikolla 2,21, ja kaikkien auttajilla puolestaan 1,47. Tässä analyysissä on siis kiinnostuttu erityisesti siitä, mikä erottaa kaikkien auttajat muista. Jos vertailtaisiin heidän motiiveja keskenään, auttamisen periaatteen lisäksi absoluuttisesti korkeimpaan osuuteen nousisivat motiiveista myötätunto ja auttamisen oikeana tekona, kuten muillakin suomalaisilla. Samoin "ihmisyyshyhteyden tuntijoiden" kohdalla absoluuttisesti korkeimmiksi motiiveiksi kohoavat samat kaksi, kuten myös auttamisen ilo, joka sekun on keskeisimpiä motiiveja myös keskivertosuomalaisilla, ks. yllä.

¹⁶ Lähes yhtä vahvasti he eroavat muista motiivien kohdalla "auttaminen on minulle luonteenomaista", "tunnen, että minua tarvitaan" ja "saan auttamisesta itselle yhtä paljon kuin annan toiselle".

Kirjallisuus

Bayertz, Kurt (1999) Four Uses of 'Solidarity'. Teoksessa Kurt Bayertz (toim.) *Solidarity. Philosophical Studies in Contemporary Culture*, Vol. 5. Dordrecht: Kluwer, 3–28.

Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc (2009) Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5), 585–601.

Coleman, James (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge MA: Belknap Press.

Enfield, Nick J. (2006) Social Consequences of Common Ground. Teoksessa Stephen C. Levinson & Nick J. Enfield (toim.) *Roots of Human Sociality*. Oxford: Berg Publishers.

Eurobarometer 69 (2008) I. Values of Europeans. European Commission.

Fetchenhauer, Detlef & Flache, Andreas & Bruunk, Abraham P. & Lindenberg, Siegwart (toim.) (2006) *Solidarity and Prosocial Behaviour: An Integration of Sociological and Psychological Perspectives*. New York: Springer.

Flescher, Andrew Michael & Worthen, Daniel L. (2007) *Altruistic Species. Scientific, Philosophical, and Religious Perspectives of Human Benevolence*. Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Fraser, Nancy (2008) *Scales of Justice*. London: Verso.

Gaertner Samuel L. & Dovidio, John F. & Rust, Mary C. & Nier, Jason A. & Banker, Brenda S. & Ward, Christine M. & Mottola, Gary R. & Houlette, Missy (1999) *Reduc-*

- ing Intergroup Bias: Elements of Intergroup Cooperation. *Journal of Personality and Social Psychology* 76 (3), 388-402.
- Hardin, Garrett (1993) Discriminating Altruism. Teoksessa Garrett Hardin (toim.) *Living Within the Limits*. Oxford: Oxford University Press, 225-237.
- Hechter, Michael (1987) *Principles of Group Solidarity*. Berkeley: University of California Press.
- Igel, Corinne & Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc (2009) Intergenerational Help and Care. Specialization between Family and the State Intergenerational Time Transfers in Western Europe. *Journal of Comparative Family Studies*. 40 (2), 203-226.
- Laitinen, Arto & Pessi, Anne Birgitta (ilmestyy) *Solidaarisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lehtonen, Turo-Kimmo & Liukko, Jyri (2010) Vakuutussolidaarisuuden muodot ja rajat. *Janus*, 18:2, 121-136.
- Lindenberg, Siegwart (1998) *Solidarity: Its Microfoundations and Macrodpendence. A Framing Approach*. Teoksessa Thomas J. Fararo & Patrick Doreian (toim.) *The Problem of Solidarity: Theories and Models*. Amsterdam: Gordon and Breach Publishers, 61-112.
- May, Larry (1996) *The Socially Responsive Self. Social Theory and Professional Ethics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Monroe, Kristen Renwick (1996) *The Heart of Altruism – Perceptions of a Common Humanity*. Princeton: Princeton University Press.
- Page, Robert M. (1996) *Altruism and the British Welfare State*. Aldershot: Avebury.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008) *Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: STKL.
- Pessi, Anne Birgitta & Seppänen, Marjaana (ilmestyy) *Yhteisöllisyys*. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio*. Helsinki: Gaudeamus.
- Richardson, Henry (1997) *Practical Reasoning about Final Ends*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rushton, J. Philippe (1980) *Altruism, Socialization, and Society*. Englewood: Prentice Hall.
- Scanlon, Thomas M. (1998) *What We Owe to Each Other*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Smith, Nicholas H. & Laitinen, Arto (2009) *Taylor on Solidarity*. Thesis Eleven. 99, 48-70.
- Sober, Elliott (2002) *The ABCs of Altruism*. Teoksessa Stephen Garrard Post & Lynn G. Underwood & Jeffrey Schloss & William B. Hurlbut (toim.) *Altruism and Altruistic Love - Science, Philosophy, and Religion in Dialogue*. Oxford: Oxford University Press, 17-28.
- Stocker, Michael (1976) *The Schizophrenia of Modern Ethical Theories*. *Journal of Philosophy*, 73, 453-66.
- Stürmer, Stefan & Snyder, Mark & Omoto, Allen M. (2005) *Prosocial Emotions and Helping: the Moderating Role of Group Membership*. *Journal of Personality and Social Psychology* 88 (3), 532-546.
- Taylor, Charles (2007) *A Secular Age*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Tuomela, Raimo (2007) *The Philosophy of Sociality*. New York: Oxford University Press.
- Wildt, Andreas (1999) *Solidarity: Its History and Contemporary Definition*. Teoksessa Kurt Bayertz (toim.) *Solidarity. Philosophical Studies in Contemporary Culture*, Vol. 5. Dordrecht: Kluwer, 209-222.
- Wyschogrod, Edith (2002) *Pythagorean Bodies and the Body of Altruism*. Teoksessa Stephen Garrard Post, Jeffrey Schloss & William B. Hurlbut (toim.) *Altruism & Altruistic Love - Science, Philosophy & Religion in Dialogue*. Oxford: Oxford University Press, 29-39.